

Zacheus

Lk 19,1-10

1. Býti celníkem

Býti celníkem v Judeji v době Ježíšově bylo dobré živobytí. Ovšem něco za něco. Toto dobré bydlo bylo provázáno nenávisť ostatních lidí. Celníci to měli u ostatních lidí obecně značně polepené. Byli považováni za kolaboranty, protože vybírali daně pro okupační římskou správu. Sami byli židy, ale ve službách Říma. K tomu navíc měli celníci pověst zlodějů, protože dovedně nařízené částky upravovali se ziskem do vlastní kapsy. Že to asi byla běžná praxe dokazuje i napomenutí Jana Křtitele právě celníkům: „*Nevymáhejte víc, než máte nařízeno*“ (Lk 3,13). Tedy kolaboranti a zloději či odírači. Však i NZ si celníky automaticky spojuje s nevěstkami a jinými hříšníky (Mt 9,10; 21,31n; Lk 15,1). U „slušné společnosti“ to měli tedy jednoznačně polepené. Zejména u zbožných farizeů. Připomeňme si jen jak se v Ježíšově podobenství modlí v chrámu farizeus a celník. Farizeus se Bohu nezapomene pochlubit, že není jako ostatní lidé – vyděrači, nepoctivci, cizoložníci, nebo i jako tenhle celník. Slušní a zbožní lidé si před celníky leda tak odplivli. Nedisíme se proto, když celník Matouš Lévi (budoucí Kristův apoštol) pozve Ježíše na hostinu, tak hosty jsou zase jen další celníci a jim podobní (Lk 5,27nn). Těžko mohli počítat s jinou společností než sobě podobných. Farizeové jen zvenčí nakukují do Léviho domu a těžce se pohoršují, jak Ježíš může stolovat uprostřed tak hanebné společnosti.

2. Bídák Zacheus?

V našem příběhu vystupuje celník jménem **Zacheus**. Dočteme se o něm, že v tom systému stál poměrně vysoko. Byl to vrchní celník (*architelónés* – arcicelník). Pravděpodobně řídil práci řadových celníků v okrsku Jericha. Dočteme se o něm také, že to byl veliký boháč. Jak tomu bylo se Zacheem? Máme automaticky předpokládat, že když to byl celník (dokonce vrchní), tak to byl samozřejmě i zloděj a vyděrač? Lidé si to tak jednoznačně vykládali. Vždyť o něm říkali, že je to „hříšník“ (v. 7).

Čteme, že to byl velký boháč. Jak svého bohatství nabyl ale vlastně nevíme - zda si k tomu dopomohl obvyklou celní zlodějinou, nebo třeba jen jednoduše pocházel z bohatých jerišských vrstev. Často to bylo proluto. A co se týče těch obvyklých nečistých praktik, trochu nás tam mate ten podmíněčný způsob jeho odpovědi: „*Jestliže jsem někoho ošidil, nahradím mu to čtyřnásobně*“ (v. 8). To nám může znít trochu vyhýbavě, ve smyslu: Sice si nejsem ničeho vědom, ale *jestliže* jsem přece někoho ošidil, tak mu to nahradím 4násobně. Ovšem jaképak „*jestliže*“? Tak ošidil nebo neošidil? Pokud někoho skutečně ošidil, pak si toho přece musel být vědom jasně. To slovo *ošidit* se dá přeložit i jako *vydírat* či *křivě obviňovat*. To přece člověk musí vědět jasně, že se na něčem takovém podílel. A těžko předpokládat, že zrovna vrchní celník by nevěděl. Vždyť nad tím systémem dohlížel a řídil jej. A tak nejspíše skutečně můžeme jeho odpověď chápat jako přiznání, byť podané ne úplně jednoznačnou formou.

3. Co se to děje se Zacheem?

A tento člověk touží vidět Ježíše. Je ale malé postavy a je mu jasné, že přes shromážděný zástup Ježíše neuvidí. Proto vyleze na moruši jako malý kluk. Považme on, vrchní celník! Lidé sice měli jeho úřad v nenávisti, ale ať se lidem líbil nebo ne, pořád to byl vysoký úřad a Zacheus byl vysoký úředník. A teď tu leze po stromě jako nějaká opice. Významní lidé si většinou na své významnosti zakládají. Typické je pro ně důstojné jednání podtrhující jejich vážnost. Zacheus tyto běžné projevy odkládá, jen aby spatřil Ježíše. Così ho k němu poutalo. Žel, nevíme nic bližšího. Slyšel už o něm? Slyšel o Ježíšových skutcích, zázracích? Slyšel o tom, jak má otevřené srdce právě pro celníky, nevěstky a jiné hříšníky? Nebo byl jen zvědav na toho, o kterém se teď všude mluví?

A možná je to právě ta Zacheova odpověď, která dává nahlédnout do toho, co se v něm odehrávalo. Jak k té jeho odpovědi došlo? Nastala překvapující událost. Ježíš sám se zastaví a Zachea osloví: „*Zachee, pojd' rychle dolů, neboť dnes musím zůstat v tvém domě*“ (v. 5). Je úžasné sledovat, že i když Ježíš často sloužil celým zástupům, byl vnímavý na konkrétní lidi. Viděl konkrétního člověka. Kázal zástupům, ale také oslovoval jednotlivce. I ve službě církve je důležitá jak služba celku (bohoslužby, kázání), ale také osobní služba jednotlivcům (osobní evangelizace či osobní pastorece). Je důležité nepřehlédnout člověka. A i když Ježíš zasahoval celé zástupy, to nejdůležitější se vždy dělo na osobní rovině, když Ježíš s někým hovořil nebo někoho uzdravil. Kázal zástupům, ale také sloužil velice osobně. A tak ani v jeriškém davu nepřehlédl toho jednoho. Dokonce jej oslovuje jménem. Tedy velice osobně. Odkud to jeho jméno vůbec znal? Zeptal se snad někoho, kdo to tam sedí na té moruši? To tam nečteme, Spíše to vypadá tak, že Ježíš to jeho jméno prostě zná. Trochu tajemné, trochu nadpřirozené. Ale má se tím vyjádřit, že Ježíš skutečně věděl, s kým má tu čest. Věděl o lidech věci, které prostě normálně vědět nemohl. Také v tom, by ta jeho služba nadpřirozená. Viděl Natanela pod fíkem ... Věděl o samařské ženě, že měla pět mužů a ten, s kým je teď není její muž ... Znal Zacheovo jméno. Lidé, kteří s Ježíšem přicházeli do kontaktu nějak poznávali, že on je zná. A to mohlo povzbudit jejich otevřenost. Ježíš tě zná jménem a tvým jménem tě volá a oslovuje. Ježíš tedy určitě dobře věděl, k jakému člověku chce jít dnes na návštěvu. A právě k němu chce jít a nesnese odkladu. Cítíme v tom velkou naléhavost: *Pojd' rychle dolů ... musím zůstat ve tvém domě. Rychle ... musím.* To je velmi naléhavé. Doslova se k Zacheovi vezval. Proč právě k němu? Ten důvod nikdo z lidí neviděl a nechápal, a pravděpodobně ani Zacheus sám si to hned neuvědomil. Je nadšen, že Mistr si vybral právě jeho dům k návštěvě. A skutečně podle pokynu „rychle slezl“ a Ježíše s radostí přijímá.

Ale radost překazí okolní zástup, který si nenechá pro sebe slova pohoršení: „*Všichni, kdo to uviděli, reptali: 'On je hostem u hříšného člověka!'*“ (v. 7). A patrně si to jen tak nemumlali. Asi to bylo dost jasně slyšet. Co to má znamenat? Jak je možné, že chce vstoupit do domu takového prevíta? Nebylo to rozhodně poprvé, co Ježíš svým konáním vzbudil podobné pozdvižení. Už na začátku, když povolal celníka Matouše a byl hostem jeho domě, málem z toho farizeům praskla žilka. Tato Ježíšova otevřenost vůči hříšníkům a jejich společnosti mu dokonce vynesla nelichotivou přezdívku „*Hle, milovník hodů a pitek, přítel celníků a hříšníků!*“ („žráč a pijan“ – Kraličtí, Mt 11,19). Tak i zde: Cože? „*On je hostem u hříšného člověka!*“ Poněkud to zkazilo radostnou auru, se kterou Zacheus slezl ze stromu

a vykročil s Ježíšem ke svému domovu. Ta ťafka to narušila. Ale právě tato pohoršlivá poznámka nakonec byla k něčemu dobrá. Díky ní se totiž mohlo vyjevit evangelium.

Když Zacheus uslyšel ty poznámky na svou adresu, cítí povinnost něco k tomu Ježíšovi povědět. Jako by chtěl říci: 'Milý Ježíši, jak slyšíš, jsem člověk, kterého všichni osočují, že je skrz naskrz špatný. Ale já polovinu svého jmění daruji chudým a jestliže jsem někoho ošidil, nahradím mu to 4násobně'. Zacheus prožil ve svém životě hluboký obrat. Možná po změně života toužil už delší dobu, protože odpovídá doslova v přítomném čase: Osočují mě, jaký jsem neřád, ale já „polovinu majetku *dávám* chudým“ a „4násobně *nahrazuji* ošizeným“. Možná s tím už dokonce začal, a možná se k tomu teprve odhodlává, ale je zřejmé, že touží. Ovšem teprve při setkání s Ježíšem se věci v jeho životě opravdu prolamují a proměňují. Ježíš mu přece říká: „*DNES* přišlo spasení do tohoto domu“ (v. 9). Tedy s příchodem Ježíšovým. Zacheus mohl být rozhodnutý se změnit, mohl už třeba začít i něco v tomto smyslu podnikat, ale teprve setkání s Ježíšem mu přináší skutečnou spásu. A tak to někdy lze vidět i dnes. Můžeme sledovat, jak je ta cesta ke spáse často jistý proces, jak člověk začne hledat a někdy dlouho hledá dobro, lásku, jak chce změnit svůj život. Ale teprve setkání s evangeliem a s Ježíšem přinese skutečnou proměnu, plnost, nový život a nové srdce. A možná byl takovým případem i Zacheus. Třeba i on už měl dost života plného pobytu v „šedé zóně“. Touží po dobru, touží po nápravě, po změně. Ale je to teprve Ježíš, kdo mu spásu přináší: „*Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo*“ (v. 10). Zachea nespasilo to, že dal polovinu majetku chudým a 4násobně nahradil křivdy. Spásu si nelze koupit. Nelze se ze svých hříchů vykoupit penězi. Jak kdosi řekl: Nikdo není tak bohatý, aby si mohl koupit svou vlastní minulost. Také Zacheus je zachráněn samotným Kristem – to on i jej vyhledal a spasil. Ale to jeho rozhodnutí darovat a nahradit ukazuje, že skutečnou spásu a vykoupení prožil. To, když se setkáme s Kristem a prožijeme jeho odpuštění, se vždy nějak projeví i navenek. Změnou života, motivů, přístupu k věcem. Zacheus nebyl spasen proto, že začal rozdávat majetek, ale protože se ho dotkl Bůh a do jeho domu (a života) vstoupil Kristus, že by Kristem přijat a spasen. Proto má najednou volné a svobodné srdce, aby začal pojmát svět a život úplně jinak. Spása je cele dar a milost Boží. Ale spása nezůstává skryta jen někde v hloubi srdce. Vždy se projeví i navenek. Věci budou možná i nadále všelijak nedokonalé, ale přece začnou být cítit Kristem.

A tak je nám Zacheův příběh velký povzbuzením. Zjevuje nám, že Boží spása v Kristu je tu opravdu pro každého. I pro člověka, který je u lidí zaškatulkován (ať už více či méně oprávněně) jako vrchní prevít. Ježíš pohoršenému davu neopomene zdůraznit, že i tento člověk je „synem Abrahamovým“. To znamená, že i jemu, jakkoli podivně žil a jakkoli se odcizil, nikdo nesmí upírat Boží milost a věrnost. I on je synem Abrahama, synem Izraele. I jemu platí Boží zaslíbení daná praotcům, i pro něj je zde Boží milost, věrnost a spása, když ji přijme. A on ji přijal.

Plnost spásy a proměna života Bohem není upřena nikomu, kdo jí otevře své srdce a uvítá Ježíše „ve svém domě“. Toto ujištění smíme dnes slyšet i my.

Neděle 7.6.2020, CB Praha 3, M. Žemlička